

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Аналіз стану здоров'я населення України в цілому свідчить про незадовільну медико-демографічну ситуацію, низьку народжуваність, скорочення середньої тривалості життя, розповсюдження захворюваності, малорухливий спосіб життя. Саме така ситуація зумовлює доцільність підготовки фахівців з фізичної реабілітації, які здатні застосовувати з лікувальною і профілактичною метою фізичні вправи і природні фактори в комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану і працездатності хворих, а також забезпечити їх повернення до максимально активного життя в суспільстві. Ураховуючи той факт, що проблеми організаційних і науково-методичних засад професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації: форми здобуття освіти, підвищення кваліфікації, технології і структури навчального процесу підготовки студентів, програми практик, відповідність місць проходження практик до вимог підготовки фахівців, змісту програмного матеріалу зі спеціальних дисциплін і дисциплін спеціалізацій, залишаються до кінця неопрацьованими, з'явилася необхідність звернути увагу на досвід інших країн, які вміють дбати про здоров'я нації шляхом підготовки фахівців відповідної кваліфікації. Вивчення, аналіз та адаптація досвіду Великої Британії, як однієї з високорозвинутих країн світу, безперечно, є джерелом нових ідей щодо удосконалення вітчизняної системи підготовки фахівців з фізичної реабілітації.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вивчення наукових джерел свідчить про посилення інтересу до проблеми підготовки фахівців з фізичної реабілітації. Різноманітні аспекти професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації вивчали: О. Вацеба, О. Дубоград, Т. Круцевич, В. Кукса, О. Міхеєнко, В. Мухін, В. Мурза, С. Попов та ін. Загальні питання професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах вивчались Л. Суценко.

Аналіз літературних першоджерел, проведений Т. Бойчук, М. Голубевою, О. Левандовським переконує у тому, що це питання наразі залишається відкритим. Комплексні дослідження про те, яким чином повинна здійснюватися професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації з урахуванням необхідності науково обгрунтованої організації процесу освіти і досвіду передових країн та регіональних особливостей України, досі не проводилися, чим підтверджується доцільність обговорення цієї проблеми на різних рівнях [1, с. 13].

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження особливостей практичної підготовки студентів в університетах Великої Британії зі спеціальності «Фізична реабілітація».

Виклад основного матеріалу дослідження. Будучи невід'ємною складовою медичної реабілітації, фізична реабілітація посідає чільне місце в британському суспільстві і використовується в соціальній і професійній реабілітації як лікувальний та профілактичний засіб з метою комплексного відновлення фізичного здоров'я і функціональних можливостей хворих та інвалідів. У рамках навчального плану з фізичної реабілітації (physiotherapy) Британського товариства фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)) подається таке визначення: «Фізична реабілітація — медична професія, під якою розуміється людська діяльність, рух і постійне збільшення потенціалу активності. Вона використовує фізичний підхід для підтримки, допомоги та відновлення

фізичного, психічного та соціального здоров'я людини, беручи до уваги варіації початкового стану здоров'я. Вона базується на науковій основі, обов'язкова до розширення меж діяльності, має спрямовуючий і оцінюючий характер, схильна до перегляду методів підтримки та інформативності в практичних рамках. В її основі лежать клінічні висновки та інформативні тлумачення» [4]. У свою чергу, Управління забезпечення якості Великої Британії (Quality Assurance Agency (QAA)) для вищої освіти встановлює низку критеріїв з фізичної реабілітації за трьома напрямками:

- очікування надання професійної допомоги пацієнтам, наприклад, у сфері професійної анатомії, та відповідальності за свою діяльність;
- практична спрямованість у питаннях охорони, підтримки, поліпшення здоров'я та самопочуття, визначення та оцінка потреб медичної та соціальної служб;
- знання, розуміння та майстерність, як основні компоненти, що зміцнюють теоретичну освіту професіонала медичної служби, наприклад, будова та здорове функціонування систем людського організму поряд зі знанням про дисфункції, відхилення та патології [6]. Ці основні критерії для фізичної реабілітації, що визначені Управлінням забезпечення якості (Quality Assurance Agency (QAA)), повністю інтегровані в навчальний план, який у свою чергу окреслює напрями підготовки фахівців з фізичної реабілітації до майбутньої професійної діяльності.

Створення необхідного освітнього рівня і досвіду в підготовці студентів-фізичних реабілітологів до майбутньої професійної діяльності у Великій Британії демонструють необхідність отримання вищої освіти й обов'язкової практики. Ураховуючи специфіку цієї професії, значна увага приділяється практичній підготовці. Британське товариство фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)) стверджує, що навчання засноване на практиці, є важливою і невід'ємною складовою частиною процесу навчання та життєво необхідне для освітнього та професійного розвитку студентів. Міністерство охорони здоров'я Великої Британії (The Department of Health (DoH)) визнає, що практичний досвід студентів є найважливішим способом їх підготовки до подолання майбутніх перешкод у будь-яких умовах професійної діяльності.

Зважаючи на важливість цього питання для підготовки кваліфікованих фахівців у сфері фізичної реабілітації, у Великій Британії проводилося дослідження на національному рівні з метою отримання інформації з питань освіти за спеціальністю «Фізична реабілітація» («physiotherapy») на базах університетів Англії, Ірландії, Шотландії та Уельсу. Метою дослідження було: провести ревізію підготовки майбутніх фахівців вищими навчальними закладами з точки зору їх освітньої відповідності в період практики; визначити принципи позитивних результатів практики на основі проведеної перевірки; визначити потреби майбутніх фахівців у медичному обладнанні, підтримці та подальшому контролі навчання заснованого на практиці; виділити єдині принципи позитивних результатів практики, які будуть відповідати визначеним потребам [7].

У сфері підготовки фахівців з фізичної реабілітації клінічна освіта є складовою частиною навчального плану університетів Великої Британії і від студентів вимагається одну третину програмного навчання провести на місцях практик. Кожен студент має представити наявність 1000 годин задовільно оціненої клінічної практики, що є вимогою для Державної реєстрації (State Registration), відповідати професійному рівню фізичного реабілітолога і в подальшому забезпечувати впровадження стандартів Ради професіоналів охорони здоров'я (Health and Care Professions Council (HCPC)) [4].

Зазначимо, що визначення напрямів практики і освіти в сфері фізичної реабілітації у Великій Британії проводиться в прямій співпраці з політикою Міністерства охорони здоров'я Великої Британії (The Department of Health (DoH)), Ради професіоналів охорони здоров'я (Health and Care Professions Council (HCPC)), Британського товариства фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)), Управління забезпечення якості (Quality Assurance Agency (QAA)) та відповідно до їх основної офіційної документації. Це дає змогу університетам Великої Британії створювати навчальні плани відповідно до

загальноприйнятих стандартів, національних потреб та сучасних вимог британського суспільства [7]. Як результат, у навчальних планах компонент освіти, побудованої на практичному підході, розроблений та структурований так, щоб забезпечити студентам можливість брати на себе відповідальність за своє власне навчання та розвиток, залучатися у рефлексивну практику та виховувати в себе зобов'язання продовжувати професійний розвиток.

Британське товариство фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)) окреслює жорсткі рамки стандартів практики з фізичної реабілітації та правила професійної поведінки. Це пояснюється важливістю того, щоб студенти постійно знаходилися в навчальному середовищі з чітко визначеними нормами професійної поведінки, професійного відношення, формування особистої концепції, постійної можливості обговорення і критичного ставлення до власної діяльності. Практичне навчання дає можливість студентам поглиблено вникнути у цей відповідальний процес. Їх знання збагачуються досвідом попередніх поколінь, аргументованістю з практичної медичної точки зору, самими практичними заняттями, і таким чином стають доповненими новими знаннями.

Великого значення в університетах Великої Британії надають підготовці студентів до перебування на базах практик. Навчальний план рекомендує встановлювати обопільні взаємини між клініками та університетами і вимагає тісно пов'язувати теорію з практикою. Існує певна відмінність у способах підготовки студентів, починаючи від викладання спеціальних загальноприйнятих тем до індивідуальних курсів за темами, такими як здоров'я та безпека чи СЛР (серцево-легенева реанімація). Більшість підготовчої діяльності проводиться в суто професійному напрямі. Серед форм навчання: лекції, семінари, симпозиуми, індивідуальні консультації та інформаційні пакети. Деякі заняття виходять за рамки навчальних тем, інші чітко дотримуються професійного напрямку. Тривалість підготовчої практики до діяльності відрізняється від загальних консультацій до 3-х тижневих ознайомчих програм та факультативних програм за власним вибором студентів. Організаційні питання щодо ознайомчих заходів повністю знаходяться у відповідальності викладача практики.

Під час практичної підготовки студенти отримують певний статус. Так Британське Товариство Фізіотерапії (CSP) вважає, що поки студенти працюють позаштатно у штатній команді медичних працівників, вони мають належним чином інтегруватися в команду, до якої їх зачислили (з відповідним проведенням ознайомчих заходів), а для оптимізації якості їх навчального досвіду Нормативи клінічного розташування по базах практик (The CPS Clinical Education Placement Guidelines) встановлюють студентські обов'язки та права на місці практики, якими є: право на попереднє обговорення місця знаходження бази практики та безпечне оточення на місці впродовж практики; обов'язок дотримуватися правил, визначених у Правилах професійної поведінки (The Rules of Professional Conduct) та Стандартах практики з фізіотерапії (The Standards of Physiotherapy Practice) [5]. Вибір хворих визначається викладачем практики, щоб студент якнайкраще досяг навчальних цілей на певній базі практики. Однак, у процесі досягнення цих цілей, викладач практики має із розумінням ставитися до особистих потреб студента, наприклад, в питаннях виникнення проблем фізичного та емоційного характеру.

Навчання на місцях практичного засвоєння матеріалу робить значний внесок в освіту та професійний розвиток студентів. Перебуваючи на місці практичного навчання, студент-фізичний реабілітолог працює під прямим контролем викладача практики, який здійснює нагляд, допомагає у навчанні та оцінює компетентність студента. В університетах Великої Британії використовуються різні моделі нагляду за діяльністю студентів під час практики. Викладачі практики можуть контролювати одного (1:1) чи більше ніж одного (2/3/4:1) студентів у межах однієї бази. За останні десять років домінувала модель 1:1, але нещодавно почали експериментувати з моделями, в яких один викладач здійснює нагляд за більшою кількістю студентів, а саме, 2:1, 3:1, 4:1, 3:2 та

використовувати командні моделі. Консорціум освіти південно-східного Лондона (South East London Education Consortium) та Консорціум забезпечення освіти та навчання південного Есексу (South Essex Education and Training Purchasing Consortium) схвалили та фінансували моделі нагляду трьох видів: модель 2:1; модель нагляду за студентами, що знаходяться на різних базах практик (роз'єднане місце розташування) та командну модель [7]. Університети підтримують модель 2:1 як протидію нестачі баз практик. Найсильніший теоретичний аргумент на користь моделі 2:1 це можливість двом студентам бути залученими у спільний процес навчання, який виявився досить ефективним у великій різноманітності ситуацій, включаючи місце розташування на базі клініки. Керуючись практичними доказами, що підтримують модель 2:1, Болдрі Каренс прийшов до висновку, що до переваг цієї моделі належить менша залежність студента від викладача та збільшення часу для викладача на контроль за студентами (особливо враховуючи наявність великої кількості пацієнтів); тоді як недоліки включають у себе потребу викладача вивчати нові стратегії полегшення навчання, а також обов'язкове заповнення двох комплектів контрактів та двох комплектів оцінювальних звітів [2].

Проходячи значний курс практичного навчання у базових напрямках фізичної реабілітації (нервово-м'язова, опірно-рухова, серцево-судинна та дихальна системи), студенти навчаються долати випадки з пацієнтами різного ступеня важкості. Практично орієнтоване навчання в університетах Великої Британії відображає всі сучасні досягнення в практиці фізичної реабілітації. Студенти мають можливість поглиблювати практичне навчання у сфері фізичної реабілітації в різноманітних закладах невідомчих Державній службі охорони здоров'я (National Health Service (NHS)), включаючи незалежні лікарні, приватні практики, школи та виробництва, де їм сприяють у самовдосконаленні та розвитку практичних умінь.

Університетами Великої Британії дуже активно підтримуються іновативні підходи у розробці програм практичного професійного навчання та введення їх у процес навчання, а характер навчання в рамках індивідуальних програм залежить від самих університетів. Навчання в університеті та навчання на базах практик засновано на принципі гармонійного взаємозалежного поєднання теорії і практики. І викладачі університету, і викладачі баз практик, а також їх помічники, залучені у процес навчання студентів, одноставно та чітко розуміють ролі та обов'язки майбутнього кваліфікованого фізичного реабілітолога. Існує тісний взаємозв'язок між університетами та базами практик, а роль викладача на базі практики є ключовою у досягненні навчальних цілей. Плавний перехід від «наглядача» до «викладача» практичного професійного навчання та здатність бути делікатним зі студентами у питаннях культурного та етнічного походження є прикладами, що характеризують справжнього клінічного викладача. Так, на основі навчальних планів університетів Великої Британії, створено стандарти відповідності клінічного викладача у навчанні на практичній основі [7]. Особливістю практичного навчання майбутніх фахівців з фізичної реабілітації є навчання студентів через безпосередній контакт із пацієнтами, а також через досвід подолання широкого спектру медичних проблем на різних базах практики. Зазначимо, що навчання майбутніх фізичних реабілітологів є основним обов'язком кваліфікованих фізичних реабілітологів з метою забезпечення появи наступного покоління професіоналів, практично компетентних у професійних питаннях.

Вказуючи на важливість практичної підготовки фахівців з фізичної реабілітації, Британське товариство фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)) зазначає: «Перебуваючи на місцях практик студенти мають здобувати нові знання та розвивати навички, застосовуючи та консолідуючи теоретичний матеріал, вивчений у стінах навчального закладу. Вони мають накопичувати досвід, що дасть їм змогу розвивати та застосовувати його у клінічній практиці в рамках основних напрямків сучасної фізіотерапії (а саме, подолання нервово-м'язових, опірно-рухових, серцево-судинних та дихальних проблем пацієнта) та робити свій внесок у професійну лікувальну справу. Вони мають також навчитися усвідомлювати неоціненну користь, яку майбутні фахівці

отримують, вивчаючи основи фізичної реабілітації у навчальних закладах та на базах практик, а також роль фізичних реабілітологів у медичній освіті та її поширенні» [4].

Висновки результатів дослідження. Беручи до уваги результати вивчення особливостей практичної підготовки фахівців з фізичної реабілітації у Великій Британії можна констатувати, що сучасна професійна освіта й навчання в університетах Великої Британії базується на тісній взаємодії теорії та практики, причому практичній підготовці фахівців з фізичної реабілітації надається особливого значення, так як визначення напрямів практичної підготовки в сфері фізичної реабілітації у Великій Британії проводиться в прямій співпраці з політикою Міністерства охорони здоров'я Великої Британії (The Department of Health (DoH)), Ради професіоналів охорони здоров'я (Health and Care Professions Council (HCPC)), Британського товариства фізіотерапії (The Chartered Society of Physiotherapy (CSP)), Управління забезпечення якості (Quality Assurance Agency (QAA)) та відповідно до їх основної офіційної документації. Дослідження, що проводяться на національному рівні з метою отримання інформації з питань освіти за спеціальністю «фізична реабілітація» («physiotherapy») вказують на важливість для Великої Британії підготовки фахівців у цій сфері діяльності. Зосередження уваги на підготовці студентів до перебування на базах практик та нормативи клінічного розташування по базах практик (The CPS Clinical Education Placement Guidelines) дозволяють студентам розширювати та зміцнювати свої практичні знання на основі досвіду знань, вже отриманих в університеті; допомагають інтегрувати своє теоретичне навчання у клінічний досвід; дають змогу удосконалити мислення та практичні навички у своїй професійній сфері. Різні моделі нагляду за діяльністю студентів під час практичного навчання дають можливість викладачам з практики більш творчо підходити до навчання, оцінювання студентів, формування у них свідомості та заохочення в діяльності. Студенти мають можливість поглиблювати практичне навчання у сфері фізичної реабілітації в різноманітних закладах непідвідомчих Державній службі охорони здоров'я (National Health Service (NHS)), включаючи незалежні лікарні, приватні практики, школи та виробництва, де їм сприяють у самовдосконаленні та розвитку практичних умінь. Існує тісний взаємозв'язок між університетами та базами практик, а роль викладача на базі практики є ключовою у досягненні навчальних цілей. Усе це забезпечує стабільний розвиток системи професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації у Великій Британії. Вивчення та творче застосування досвіду Великої Британії у підготовці фахівців з фізичної реабілітації вважаємо корисним для вищої освіти України.

Перспективи подальших розвідок. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо за доцільне вивчення досвіду практичної професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії та порівняння з можливостями вітчизняних університетів.

Література:

1. Бойчук Т. Концептуальні засади становлення і розвитку спеціальності «Фізична реабілітація» в Україні / Т. Бойчук, М. Голубева, О. Левандовський // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Зб. наукових праць. — Луцьк, 2008. — Т.3. — С. 11-16.
2. Currens, V. J., Bithell, C. P. (2003). The 2:1 clinical placement model — perceptions of clinical educators and students. *Physiotherapy*. No 89(4), p. 204-218. Retrieved 10.03.2014 from: <http://www.hu.liu.se/sg-utb/klinisk-utbildning/dokument/1.53770/ClinicalplacementmodelJBaldryCurrensetal.pdf>
3. Quality Assurance Standards. (2013). Standards of physiotherapy service delivery. London. CSP Practice and Development. p. 14-15. Retrieved 10.03.2014 from: www.csp.org.uk
4. Chartered Society of Physiotherapy. (2002). Curriculum framework for qualifying programmers in physiotherapy. London. CSP. Retrieved 18.03.2014 from: www.csp.org.uk
5. Chartered Society of Physiotherapy. (2003). Clinical education placement guidelines. London. CSP. p. 14. Retrieved 18.03.2014 from: www.csp.org.uk
6. Quality Assurance Agency. (2001). Benchmark statement: Health care programmers - Physiotherapy. Gloucester. QAA. p. 7-8. Retrieved 12.01.2014 from: www.qaa.ac.uk
7. Dawson, P. (2004). Case studies *Physiotherapy*. Retrieved 22.11.2013 from:

Досліджено питання особливостей практичної підготовки фахівців з фізичної реабілітації у Великій Британії. Здійснено аналіз ролі державних органів та громадських організацій у забезпеченні практичної підготовки. Вказано на взаємозв'язок між університетами та базами практик. Охарактеризовано моделі нагляду за діяльністю студентів під час практичного навчання. Наголошено на важливості використання позитивного зарубіжного досвіду у підготовці фахівців з фізичної реабілітації.

Ключові слова: фахівець з фізичної реабілітації, практичне навчання, бази практики, університети Великої Британії.

Исследован вопрос особенностей практической подготовки специалистов физической реабилитации в Великобритании. Произведено анализ роли государственных органов и общественных организаций в обеспечении практической подготовки. Указано на взаимосвязь между университетами и базами практик. Охарактеризовано модели присмотра за деятельностью студентов во время практического обучения. Подчеркнута важность использования позитивного зарубежного опыта при подготовке специалистов физической реабилитации.

Ключевые слова: специалист физической реабилитации, практическое обучение, базы практик, университеты Великобритании.

The article considers the issue of practice-based learning of physical rehabilitation in Great Britain. The analysis of the role of state and public authorities in practice-based learning has been made. Models of student supervision on placements have been characterized. We have also highlighted the importance of using positive foreign experience in physical rehabilitation students teaching.

Key words: a physical rehabilitation specialist/educator, practice-based learning, placements, the universities of Great Britain.